

Ο ΚΥΚΛΟΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑ

Πρόλογος

"είμαστε ο σπόρος που πεθαίνει"

Γ. Σεφέρη, "μνήμη Α", Ποιήματα.

"θανάτω σου τον θάνατον ώλεσας και επήγασας τω κόσμω την ζωήν"

Από τα εγκώμια της μεγάλης Παρασκευής

"ζώντες τον εκείνων θάνατον, τον δε εκείνων βίον τεθνεώτες".

Ηρακλείτου, απόσπασμα, Β 62'

Το Λύκειο των Ελληνίδων της πόλης μας, παρουσιάζει τον «Κύκλο της ζωής της Θεσσαλίας».

«Ο κύκλος της ζωής στη Θεσσαλία» είναι μία παράσταση στα πλαίσια της οποίας θα παρουσιαστούν οι μεγαλύτεροι σταθμοί της ζωής του Θεσσαλού, από τη γέννηση ως το θάνατο μέσα από τελετουργίες, ιεροπραξίες, σύμβολα, ύμνους, μουσικές, χορούς, τραγούδια. Το σημερινό θέαμα -μελέτημα- είναι απόσταγμα δεκαπενταετούς έρευνας και μελέτης του δημοτικού τραγουδιού, του χορού, και του ύφους των εθμικών δρωμένων, τελετουργιών, δοξασιών, θρύλων, και θεσφάτων της Θεσσαλίας, και ειδικά των περιοχών γύρω από τη Λάρισα. Στα πλαίσια της παράστασης ξετυλίγεται η πορεία του ανθρώπου που γεννιέται, ζει και πεθαίνει στο θεσσαλικό τόπο.

Η Θεσσαλία είναι ένας γεωγραφικός χώρος που παρουσιάζει μεγάλη ποικιλομορφία. Μεγάλες πεδιάδες, ψηλά βουνά, ποτάμια, παραθαλάσσιες περιοχές, δημιουργούν έναν τόπο με πολλές εναλλαγές όχι μόνο γεωγραφικές αλλά και κοινωνιολογικές και πολιτισμικές. Αυτές τις εναλλαγές και την ποικιλομορφία στο ύφος, τη συμπεριφορά, τις συνήθειες, τα ήθη και τα έθιμα, τις παραδόσεις, τους μύθους και τους θρύλους, αποτυπωμένα στο τραγούδι και στο χορό θα επιχειρήσει να ξεδιπλώσει το Λύκειο των Ελληνίδων στο κοινό που θα παρακολουθήσει τον «Κύκλο της ζωής στη Θεσσαλία».

Η χορευτική ομάδα του Λυκείου, θα παρουσιάσει χορούς και τραγούδια που συνήθιζαν οι άνθρωποι να ερμηνεύουν παλιότερα, αποτυπώνοντας σ' αυτά χαρές, λύπες, όνειρα, συναισθήματα, καημούς και αποχαιρετισμούς. Τέτοια είναι τα τραγούδια και οι χοροί που ο Θεσσαλός ερμηνεύει στις σημαντικότερες στιγμές της ζωής του κατά τη γέννηση, τη βάπτισή, την παιδική ηλικία, την ενηλικίωση, το γάμο, τη ζωή μετά το γάμο, τον ξενιτεμό, τις δοξασίες, το θάνατο. Οι περιοχές που θα παρουσιαστούν είναι από την ευρύτερη περιοχή της Λάρισας,, της Αγιάς (Αμυγδαλή, Ανατολή, Μεγαλόβρυσο, Μελιβοία, Ποταμιά), από τον Όλυμπο (Πυργετός, Ραψάνη, Κρανιά, Αιγάνη, Καρυά), από τον Κίσσαβο (Αμπελάκια, Καρίτσα, Σπηλιά, Συκούριο), από τον Τύρναβο, από την Ελασσόνα (Τσαριτσάνη, Δρυμός, Κοκκινόγη, Βερδικούσια), από τα Φάρσαλα (Ευδύριο), από την Καρδίτσα (Αγία Τριάδα, Μοσχολούρι, Μεταμόρφωση, Πορτίτσα, Φύλλο, Ορφανά) από τα Τρίκαλα (χωριά Αργιθέας, χωριά Ασπροποτάμου- Ανθούσα, Χαλίκι- Οιχαλία, Πύρα Περτουλίου) από το Πήλιο (Κεραμίδι, Πουρί), από τη Σκιάθο και τη Σκόπελο.

Μορφές ζωής όπως η γλώσσα, η νοοτροπία, η τέχνη, τα ήθη και τα έθιμα, οι δοξασίες, οι θρύλοι, η θρησκεία, ο τρόπος ζωής, το ήθος όλου του ζωντανού πλούτου που περικλείει την έννοια πολιτισμός των Θεσσαλών, και ακόμη οι ιεροπρακτικές εμμονές αποτελούν ενότητα στις τρεις διαστάσεις του χρόνου, στο παρελθόν, στο παρόν και στο μέλλον στη Θεσσαλία τα οποία έγιναν για μας αντικείμενο μακροχρόνιας έρευνας.

Μετά από επίμονες επισκέψεις στα διάφορα χωριά, και με κριτήριο τις επιτόπιες καταγραφές, αποκτήσαμε τη γνώση, που μας δίνει το δικαίωμα, με σεβασμό να ασχοληθούμε τόσο συγκριτικά, όσο και κριτικά με το δημοτικό τραγούδι της Θεσσαλίας όπως το καταγράψαμε στα διάφορα χωριά

Επίσης η μελέτη σχεδόν όλων των βιβλίων, και άρθρων που έχουν γραφεί, έως τώρα και αφορούν τη Θεσσαλία, σε πολλές περιπτώσεις αποτέλεσε την καθοδήγησή μας.

Σχεδόν όλα τα τραγούδια που παρουσιάζονται είναι ανέκδοτα ενώ πολλά από αυτά ξανά-τραγουδιούνται μετά από πολλά χρόνια

Πρέπει να τονιστεί ότι το δημοτικό τραγούδι έχει αντιμετωπιστεί από τη φιλολογική έρευνα ως ποιητικό κείμενο και όχι ως κοινωνικό φαινόμενο, δηλαδή ως τραγούδι, το οποίο επιτελεί μια συγκεκριμένη λειτουργία, έχοντας μελωδία, ρυθμό και όπου είναι δυνατόν κίνηση (χορό). Το τραγούδι δεν είναι απλώς ένα ποίημα με μουσική φόρτιση, αλλά το τραγουδά ολόκληρο κοινωνικό σύνολο, με συγκεκριμένο σκοπό. Είτε τραγουδώντας, είτε ακούγοντας μετέχουν όλοι σε μια συλλογική πράξη. Με το τραγούδισμα το ποιητικό κείμενο μετατρέπεται σε πράξη και αποκτά μια κοινωνική λειτουργία, στην οποία συνεργεί κάποιο σύνολο. Η λειτουργία των δημοτικών τραγουδιών, ορίζεται από τους δεσμούς που τα συνδέουν με κάποια πράξη, είτε παισιώνοντας την πράξη (εργασία ή τελετή), είτε αποτελούν το κέντρο της πράξης, όπως στα πανηγύρια και τις γιορτές. Μέσα από το τραγούδι η γλώσσα αποκτά εξαιρετικές διαστάσεις, φορτίζεται, γίνεται πολυσήμαντη. Κι αυτό ενισχύεται ακόμη περισσότερο, όταν συνδέεται με έθιμα και τελετουργίες, όπου όσα δεν μπορούν να ειπωθούν σε πεζό λόγο υπογραμμίζονται, επισημοποιούνται με το να τραγουδηθούν, γίνονται σύμβολα. Ο μελισμένος λόγος ακόμη και στην οργανική μουσική είναι σημαντικός για εμάς τους Έλληνες, ο οργανοπαίκτης, όταν παίζει μουσική, μέσα του τραγουδά.

Τα τραγούδια του "κύκλου της ζωής στη Θεσσαλία" παισιώνουν τους κρίσιμους σταθμούς της ζωής, όπως τη γέννηση, την ενηλικίωση, το γάμο, και το θάνατο, όπως αυτά εντάσσονται στο εκάστοτε κοινωνικό σύνολο.

Τα τραγούδια αυτά είναι αποκλειστικά δημιουργήματα των γυναικών. Αντίθετα κατά κανόνα τα χορευτικά έθιμα που συνδέονται με τη γονιμότητα της γης, όπως εκείνα των γιορτών του δωδεκαημέρου τα Χριστούγεννα, των Απόκριων κ.ά. οργανώνουν και εκτελούν αποκλειστικά οι άνδρες.

Τα τραγούδια και τα έθιμα που συνδέονται με τα ποικίλα στάδια του κύκλου της ζωής, της γέννησης, του γάμου, και του θανάτου, ονομάζονται διαβατήρια, γιατί σηματοδοτούν το πέρασμα από μία κατάσταση σε μια άλλη. Αυτά έχουν τρίπτυχη δομή. Δηλαδή διακρίνονται σε τραγούδια και έθιμα του χωρισμού που αναφέρονται στην αποκοπή από μία προηγούμενη κατάσταση, σε μεταβατικά τραγούδια και έθιμα (μετάβασης), και τέλος στα τραγούδια και στα έθιμα ενσωμάτωσης που εντάσσουν το άτομο στην καινούργια κατάσταση.

Οι άνθρωποι παλαιότερα συμμετείχαν στα διάφορα έθιμα δρώντας "μεθεκτικώς", μετέχοντας ψυχικά, συναισθανόμενοι τις τελετουργίες, τα τραγούδια καθώς και τον συμβολισμό τους. Είτε συμμετέχοντας ως "τελεστές" δρώντας οι ίδιοι στο έθιμο, είτε ως θεατές, παρατηρώντας άλλους που επιτελούσαν το έθιμο, αλλά πάντα συμμετέχοντας τελετουργικά και έχοντας πάντα ψυχική επαφή με το δρώμενο.

Σήμερα μετέχουμε σε τελετουργίες χρησιμοποιώντας σκεπτόμενοι το μυαλό -το λογικό μέρος του εγκεφάλου- και όχι το θυμικό, είμαστε απλοί καταναλωτές της μουσικής και όχι συμμετοχοί του γεγονότος. Παλαιότερα χρησιμοποιούσαν κυρίως το θυμικό, διαισθανόμενοι το γεγονός όσο και το συμβολισμό αυτού. Το σύμβολο επενεργεί απ' ευθείας στο συγκινησιακό κέντρο της ψυχής, αγνοώντας τη λογική. Το σύμβολο δεν προσεγγίζεται λογικά, αλλά με πίστη. Και φυσικά η ανάγνωση των μηνυμάτων της εξαρτάται τόσο από το επίπεδο της εκπαίδευσης όσο και την ανάπτυξη του ψυχικού αυτού οργάνου.

Ο λόγος των τραγουδιών είναι λόγος μαγικός τελετουργικός, φορέας ιστορικής μνήμης, μέσο διαπραγμάτευσης και ενίσχυσης της ταυτότητας, προβάλλοντας ανά πάσα στιγμή με τον κανονιστικό – μνητικό χαρακτήρα τις ισχύουσες αξίες και τους άγραφους κοινωνικούς κώδικες της κάθε κοινότητας. Αξίες ενός πολιτισμού ανθρωποκεντρικού, ενός πολιτισμού όχι νεκρού, αλλά ζωντανού ακόμη, αφού το χθες έχει μέσα του ζωντανά στοιχεία, που μπορούν να ζωοποιούν το αύριο.

"Και λησμονείται πως υπάρχουν περασμένα ιδανικά και πράγματα, που πάντα και μακριά από το φως του ήλιου και στα υποχθόνια, και ως νεκρά θεωρούμενα, εξακολουθούν να είναι κυβερνήτες των ζωντανών". [Κ. Παλαμά το σπαθί και η λύρα].

Η "παράδοση των Θεσσαλών" όπου "πεθαμένοι και ζωντανοί", μας έχουν παραδώσει καημούς, χαρές, θέσφατα και εμπράγματα, υλικά και άυλα. Κι εμείς με την σειρά μας "όλοι μαζί", "ζωντανοί, περαστικοί και μελλούμενοι, παραδιδόμαστε σε τούτη την παράδοση. Είμαστε ο σπόρος που πεθαίνει".

Δημήτριος Α. Τσιπλακούλης